

УДК 378.147.091.33-027.22:811-051

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/86-4-23>**Юлія ФЕДОРЕНКО,***orcid.org/0000-0002-9561-5475*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава (Україна) fedorenko.yuliia@nupr.edu.ua)**Юлія КОЛОС,***orcid.org/0000-0001-9931-3178*

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(Полтава, Україна) yulia.kolos@gmail.com)

ЗАСОБИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ПІД ЧАС ПРОХОДЖЕННЯ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядаються засоби організації спостереження під час проходження практики майбутніми вчителями іноземних мов. Доведено, що одним із ключових компонентів професійної підготовки вчителя є різні види педагогічної практики, а педагогічне спостереження, його організація, проведення та аналіз результатів є запорукою якісного аналізу освітнього процесу та ефективного формування професійних умінь майбутнього вчителя іноземної мови. Саме під час проходження практики здобувачі освіти мають можливість зануритися у професійну діяльність, реалізувати на практиці теоретичні знання, осмислити значущість професії. Під час проходження практики відбувається формування професійної ідентичності майбутнього вчителя, реалізується його готовність до ефективної педагогічної діяльності. Значну роль у підвищенні якості проходження різних видів практик відіграє систематичне, цілеспрямоване педагогічне спостереження, що надає можливість здобувачам вищої освіти, майбутнім вчителям іноземних мов спостерігати, аналізувати та запозичувати досвід вчителів-практиків для розвитку професійних умінь.

Запропоновано організувати та проводити спостереження збоку, тобто, здобувач вищої освіти спостерігає та фіксує роботу вчителя; взаємоспостереження, у якому декілька здобувачів освіти спостерігають та фіксують роботу один одного та самоспостереження, у якому здобувач освіти фіксує, аналізує свою роботу, робить висновки та проводить роботу над помилками.

У науковому доробку для організації ефективного та результативного спостереження здобувачам освіти запропоновано адаптувати засоби організації та проведення аналізу-спостереження уроку, заздалегідь підготувати бланки для проведення спостереження та фіксації усіх складових процесу спостереження.

Доведено, що у контексті професійної підготовки майбутніх вчителів іноземних мов спостереження виступає ключовим інструментом у процесі набуття методичної грамотності, формуванні педагогічної рефлексії, формуванні аналітичного мислення, слугує засобом професійного зростання та формує індивідуальну професійну ідентичність.

Ключові слова: засоби організації спостереження, методична грамотність, спостереження збоку, взаємоспостереження, самоспостереження.

Yuliia FEDORENKO,

orcid.org/0000-0002-9561-5475

PhD in Pedagogy, Associate Professor;

Associate Professor at the General Linguistics and Foreign Languages Department

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

(Poltava, Ukraine) fedorenko.yuliia@mupp.edu.ua

Yuliia KOLOS,

orcid.org/0000-0001-9931-3178

PhD in Pedagogy, Associate Professor;

Associate Professor at the Department of General Linguistics and Foreign Languages

National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"

(Poltava, Ukraine) yulia.kolos@gmail.com

MEANS OF ORGANIZING OBSERVATION DURING THE FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS INTERNSHIP

The article discusses the means of organizing observation during the internship of future foreign language teachers. It is proved that one of the key components of teacher training is various types of pedagogical practice, and pedagogical observation, its organization, conduct and analysis of the observation results are the key to a qualitative analysis of the educational process and the effective formation of professional skills of a future foreign language teacher. It is during the internship that students have the opportunity to immerse themselves in professional activities, put theoretical knowledge into practice, and comprehend the importance of the profession. During the internship, the professional identity of the future teacher is formed, and his or her readiness for effective and modern pedagogical activity is realized. A significant role in improving the quality of various types of internships is played by systematic and purposeful pedagogical observation, which enables future foreign language teachers to observe, analyze and borrow the experience of practicing teachers to develop their professional skills.

It is proposed to organize and conduct observation from the outside during the internship, that is, the higher education student observes and records the teacher's work; mutual observation, in which several students observe and record each other's work; and self-observation, in which the student records, analyzes his/her work, draws conclusions and works on mistakes.

In order to organize effective and efficient observation, the scientific work suggests that students should adapt the means of organizing and conducting analysis-observation of the lesson, prepare forms for observation in advance and record all components of the observation process during observation from the side, mutual observation and self-observation.

It is proved that observation is a key tool in the process of acquiring methodological literacy, forming pedagogical reflection, developing analytical thinking, serving as a means of professional growth and forming an individual professional identity.

Key words: *means of organizing observation, methodological literacy, observation from the side, mutual observation, self-observation.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки професійна підготовка майбутніх вчителів іноземних мов потребує особливої уваги до формування не лише теоретичних знань, а й реалізації практичних умінь і навичок майбутніх вчителів у практичній діяльності в закладах загальної середньої освіти. Одним із ключових аспектів підготовки вчителя іноземної мови є педагогічна (навчальна, методична, виробнича) практики, під час якої студенти отримують практичний досвід роботи в навчальному середовищі, розвивають професійні навички та уміння, які є необхідними в майбутній професійній діяльності. Значну роль у підвищенні якості педагогічної практики відіграє цілеспрямоване педагогічне спостереження. Педагогічне спостереження сприяє розвитку методичної компетентності, професійної рефлексії, аналітичного мислення, адаптації здобувачів

вищої освіти до реального освітнього процесу у закладах загальної середньої освіти. Дослідження засобів організації спостереження під час проходження практики майбутніми вчителями іноземних мов є надзвичайно актуальним, оскільки дозволяє удосконалити процес підготовки педагогічних кадрів, забезпечити високу якість практичної підготовки та сформувати у здобувачів освіти важливі професійні компетентності.

Аналіз досліджень. Аналіз наукових праць з окресленої проблеми дозволяє зробити висновки, що проблемою професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов займалися: О. Абдуліна, О. Бондаренко, Л.В. Калініна, І.В. Самойлюкевич, К. Авраменко, О. Щербакова, О. Павлик, Б. Бігич, В. Радул, І. Бикова, І. Черненков та інші. Проте, з урахуванням вимог сьогодення, із затребуваністю суспільством вчителів іноземних мов, проблема

професійної підготовки конкурентоспроможного вчителя є надзвичайно актуальною та потребує подальшого вивчення.

О. Савчук у своїх дослідженнях зазначає що практика є необхідною складовою педагогічної підготовки, де майбутній учитель переходить від теоретичних знань до практичних дій, тобто до усвідомленого застосування методичних прийомів у реальному освітньому середовищі (Савчук, 2021: 13).

І. Корольова зазначає, що саме педагогічна практика надає можливість здобувачеві освіти усвідомити сутність сучасних підходів до навчання іноземної мови, імплементувати їх у навчальний процес, апробувати власні педагогічні стратегії та здійснювати професійну рефлексію (Корольова, 2019: 117).

Л. Іванова стверджує, що саме в умовах проходження педагогічної практики відбувається інтенсивне формування професійної ідентичності майбутнього вчителя, що надає можливість успішно адаптуватися до майбутньої професії (Іванова, 2021: 89).

О. Гармаш у своїх дослідженнях зазначає, що важливою ланкою в реалізації реформи освіти є саме професійна підготовка майбутніх учителів в закладах освіти до здійснення професійних обов'язків з урахуванням особистісних інтересів, нахилів та потреб учнів, які здобувають освіту в НУШ (Гармаш, 2019: 28).

Мета статті. Дослідити засоби організації спостереження у закладах загальної середньої освіти під час проходження практики майбутніми вчителями іноземних мов.

Виклад основного матеріалу. Окрім розвитку професійних умінь, кваліфікаційна характеристика сучасного вчителя іноземної мови включає вимоги до формування особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, уміє критично мислити, опрацьовувати інформацію, використовувати набуті теоретичні знання та практичні вміння для творчого вирішення проблем, усвідомлює свою відповідальність, постійно працює над особистісним і професійним зростанням, уміє досягати поставлених цілей. У серпні 2024 року Міністерство освіти і науки України затвердило професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» (Наказ №1225), в якому чітко визначені основні положення та вимоги до професійної діяльності вчителя, що полягає у організації навчання та виховання здобувачів освіти шляхом формування у них ключових компетентностей та світогляду на основі загальнолюдських та національних цінностей а також розвитку інтелекту-

альних, творчих і фізичних здібностей, необхідних для успішної самореалізації та продовження навчання.

Педагогічна практика є ключовим компонентом професійної підготовки майбутнього вчителя англійської мови, оскільки саме в умовах реального навчального середовища відбувається реалізація теоретичних знань, набутих протягом навчання у закладах вищої освіти у практичні навички та вміння. Педагогічна практика дозволяє здобувачу освіти зануритися в професійну діяльність, відчутти особливості навчання іноземної мови, а також імплементувати у навчальний процес сучасні методики та технології навчання, що ґрунтуються на комунікативному підході до навчання іноземних мов. Вбачаємо, що педагогічна практика – це найефективніша форма підготовки вчителя до практичної професійної діяльності, домінуюча ланка в системі озброєння майбутнього вчителя професійними вміннями та навичками, під час якої здобувач освіти глибоко і повно осмислює вікові й індивідуально-психологічні особливості учнів та формує власні, особистісні якості, цілеспрямованість, організаторські здібності, витримку, такт, вміння налагоджувати стосунки з дітьми та батьками.

Під час проходження педагогічної практики у закладах загальної середньої освіти здобувачі вищої освіти мають змогу спостерігати за роботою досвідчених педагогів, брати участь у підготовці та проведенні уроків англійської мови, розробляти власні методичні доробки, взаємодіяти з учнями, аналізувати типові труднощі, що виникають у процесі навчання іноземної мови, і шукати ефективні способи їх подолання. Спостереження за роботою вчителя та проведення аналізу уроку, проведеного вчителем є обов'язковим до виконання завданням педагогічної практики.

Особливого значення набуває здатність майбутнього вчителя англійської мови до створення іншомовного освітнього середовища та залучення до нього учнів, розвитку в учнів мовної та мовленнєвої компетентностей, створення чи підвищення мотивації до вивчення мови, а також до реалізації міжкультурного спілкування. Саме педагогічна практика створює сприятливі умови для розвитку професійних умінь та для формування відповідального, креативного і мобільного вчителя іноземних мов, здатного працювати відповідно до вимог професійного стандарту Нової української школи та європейських освітніх стандартів. Педагогічна практика є не лише ключовим етапом закріплення знань, а й важливим засобом професійного становлення майбутнього вчителя англій-

ської мови, забезпечуючи його готовність до ефектвної та сучасної педагогічної діяльності.

Значну роль у підвищенні якості проходження педагогічної практики відіграє систематичне та цілеспрямоване педагогічне спостереження, що є одним із завдань педагогічної практики. Здобувачі освіти під час проходження педагогічної практики мають змогу спостерігати та аналізувати роботу досвідчених вчителів-практиків, запозичуючи їх досвід. Проходження практики у закладах загальної середньої освіти сприяє глибшому розумінню організації навчального процесу, структури уроку іноземної мови, методів, засобів та прийомів формування мовних, мовленнєвих, соціокультурних компетентностей. Крім того, практика формує здатність до самостійного планування реалізації навчальної діяльності, організації та проведення контролю, оцінювання результатів навчальної діяльності здобувачів освіти, індивідуального підходу до учнів.

Наталія Вайдич, зазначає, що педагогіці розрізняють просте (звичайне) спостереження, коли події фіксують збоку, і співучасне (включене) спостереження, коли дослідник, адаптуючись у середовищі, аналізує події начебто «зсередини» (Вайдич, 2021: 110). Педагогічне спостереження полягає в цілеспрямованому, систематичному, безпосередньому сприйнятті педагогічних явищ з метою їх аналізу, інтерпретації та вдосконалення.

Пропонуємо під час проходження практики у закладах загальної середньої освіти провести не лише аналіз-спостереження уроку вчителя, а й інші види спостережень з метою глибшого розуміння діяльності вчителя, попередження можливих недоліків та проблем у практичній діяльності. Нас цікавлять наступні види спостережень: 1) спостереження та фіксація збоку (коли здобувач вищої освіти спостерігає та фіксує роботу вчителя); 2) взаємоспостереження (коли декілька здобувачів освіти спостерігають та фіксують роботу один одного); 3) самоспостереження (коли здобувач освіти фіксує свою роботу).

Пропонуємо розглянути схеми аналізів уроків-спостережень, проведених вчителем. Класичною схемою аналізу уроку, проведеного вчителем вважають аналіз, запропонований С. Ніколаєвою. Проводячи спостереження за уроком вчителя здобувачі освіти мають провести аналіз відповідних компонентів:

1. Визначити цілеспрямованість уроку, тобто тему, мету, тип, цілі уроку та встановити чи відповідають вони місцю в тематичному циклі уроків.

2. Проаналізувати структуру і зміст уроку (визначити етапи та їх послідовність, взаємозв'язок

та відповідність цілям, встановити раціональність вправління, проаналізувати засоби навчання, їх доцільність та ефективність, визначити цінність навчального матеріалу).

3. Проаналізувати активність учнів на уроці (виявити способи взаємодії вчителя та учня та прийоми стимулювання та заохочення учнів до роботи).

4. Дослідити та проаналізувати мовленнєву поведінку вчителя (тобто відсоток та доцільність використання рідної мови, адаптованість та відповідність шкільній програмі, чіткість та доступність формулювання завдань).

5. Визначити результативність уроку (проаналізувати чи були досягнені цілі уроку, чи навчилися учні чогось нового та визначити рівень об'єктивності та мотиваційної значущості оцінок).

Задля організації ефективного та результативного спостереження здобувачам освіти варто заздалегідь підготувати бланк аналізу спостереження уроку, де обов'язково залишити вільний простір не лише для нотаток а й запитань та пропозицій для вчителя для подальшого аналізу та обговорення проведеного уроку.

Наступним ефективним засобом організації та проведення спостереження здобувачами освіти вбачаємо взаємоспостереження. За основу можливо взяти класичну схему аналізу-спостереження уроку, але додати актуальні та необхідні для подальшого обговорення проблемні питання, тобто провести «взаємоспостереження та мозковий штурм» з метою розширення засобів та прийомів навчання та взаємодії з учнями. Можемо запропонувати наступні:

1. Спостерігаючи та аналізуючи структуру і зміст уроку обговорити можливість та доцільність варіювання подачі матеріалу, організації вправління. Обговорити та запропонувати використання інших засобів навчання, обґрунтувати доречність їх використання.

2. Обговорити, аргументувати та запропонувати різні способи заохочення та мотивації учнів до вивчення іноземних мов та активізації навчальної діяльності.

3. Обговорити та запропонувати використання цікавих для певного вікового етапу тем, залучення учнів до обговорення

4. Аналізуючи використані методи та способи оцінювання обговорити та запропонувати інші, аргументуючи доречність та дієвість їх використання.

Зазвичай, декілька здобувачів освіти проходять педагогічну практику одночасно в закладах загальної середньої освіти та мають змогу органі-

зовувати спостереження один за одним з метою не лише виявлення недоліків у практичній діяльності, а перш за все задля їх аналізу та попередження. Зазвичай, вчитель-початківець має труднощі з правильною організацією таймінгу, із залученням до роботи усіх учнів, особливостями роботи із учнями з різним рівнем знань іноземної мови, заохоченням до активної участі на уроці. Перед проведенням уроку здобувач вищої освіти розробляє план-конспект уроку, обговорює його з методистом та вчителем іноземної мови, готує бланк аналізу спостереження, в якому обов'язково залишає вільний простір не лише для нотаток а й рекомендацій та пропозицій щодо проведення уроку, взаємодії та пошуку можливих варіантів подальшого аналізу та обговорення проведеного уроку.

Ще одним засобом організації спостереження під час проходження практики майбутніми вчителями іноземних мов вважаємо проведення само-спостереження. За основу можна також взяти класичну схему аналізу-спостереження проведеного уроку, але кожен здобувач вищої освіти має змогу адаптувати її під свої вимоги, очікування задля проведення самоаналізу ефективності проведеного уроку. Обов'язковим вважаємо попередню розробку бланку аналізу спостереження уроку, в якому також обов'язково залишити вільний простір не лише для нотаток щодо самоаналізу, а й запитань для вчителя та пропозицій від інших учасників навчального процесу для проведення подальшого

аналізу та обговорення проведеного уроку.

Висновки. Тож, у контексті професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема іноземних мов, спостереження виступає важливим інструментом формування педагогічної рефлексії, методичної грамотності. Спостереження під час педагогічної практики дозволяє здобувачеві освіти осмислити структуру уроку, та навчального процесу в цілому, проаналізувати методи й прийоми роботи досвідченого вчителя, виявити ефективні способи взаємодії з учнями та батьками. Спостереження сприяє формуванню аналітичного мислення, що є необхідним для корекції власної педагогічної діяльності; розвиває навички самоспостереження, що допомагає у самооцінюванні та вдосконаленні професійних умінь; слугує засобом професійного зростання, дає змогу співвіднести теоретичні знання з реальними педагогічними ситуаціями, а також розвиває критичне мислення та рефлексію: студент не лише фіксує факт, а й аналізує причини та наслідки певних педагогічних рішень. Спостереження формує професійну ідентичність: спостерігаючи за різними стилями викладання, здобувач вищої освіти обирає для себе найбільш прийнятний педагогічний стиль роботи.

Таким чином, організація, проведення та аналіз результатів спостереження є ефективним засобом та запорукою якісного аналізу навчального процесу та ефективного формування професійних умінь майбутнього вчителя іноземної мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко В. В. Педагогічне спостереження як засіб професійної підготовки вчителя. *Педагогіка і психологія*. 2018. № 3. С. 45–52.
2. Бережна О. М. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземної мови у контексті європейських стандартів. *Педагогіка і психологія*. 2020. № 2. С. 41–46.
3. Вайдич Н. Педагогічне спостереження. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Філологія*. 2021. Вип. 2. URL:<https://journals.maup.com.ua/index.php/philology/article/view/823/1339> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Гармаш О. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов як педагогічна проблема. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 66. 2019 URL:<https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/66-2019/11.pdf> (дата звернення: 15.05.2025).
5. Гринь О. Педагогічна практика у підготовці вчителя іноземної мови: теорія і практика. *Вісник педагогічних наук*. 2019. № 4. С. 15–22.
6. Дьяків С. В. Рефлексія у професійній діяльності майбутнього вчителя. *Професійна педагогіка*. 2017. Т. 15, № 2. С. 78–85.
7. Іванова Л. В. Організація педагогічної практики : методичний посібник. Харків: Вид-во ХНПУ. 2021. 180 с.
8. Клименко Т. В. Педагогічне спостереження: види та функції. *Наукові записки НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 87. С. 34–42.
9. Козачук І. М. Формування професійної компетентності вчителя іноземної мови у педагогічному закладі вищої освіти. Умань: ВПЦ «Візаві». 2019. 172 с.
10. Корольова І. Професійна підготовка вчителів іноземних мов. Львів: ЛНУ, 2019. 300 с.
11. Мельник В. Педагогічна практика як чинник формування професійної компетентності. *Педагогічна думка*. 2020. № 6. С. 59–66.
12. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ: Ленвіт. 2002. 328 с.
13. Савчук О. В. Використання аналітичних карт і щоденників під час педагогічної практики. *Педагогічна освіта*. 2021. № 1. С. 12–18.

14. Савчук О. В. Практична підготовка майбутнього вчителя: сучасні виклики і напрями розвитку. *Професійна освіта : методологія, теорія та технології*. 2021. № 13. С. 11–16.

15. Шевченко М. В. Систематичне педагогічне спостереження як засіб професійного зростання. *Вісник освіти України*. 2018. № 7. С. 23–29.

16. Професійний стандарт «Вчитель закладу загальної середньої освіти» URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf (дата звернення: 20.04.2025).

17. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Strasbourg : Council of Europe, 2001. 273 p.

REFERENCES

1. Antonenko V. V. (2018) Pedagogichne sposterezhennia yak zasib profesiinoi pidhotovky vchytelia [Pedagogical observation as a means of teacher training]. *Pedahohika i psykholohiia*, 3. 45–52. [in Ukrainian].

2. Berezhna O. M. (2020) Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy u konteksti yevropeyskykh standartiv [Professional Training of Future Foreign Language Teachers in the Context of European Standards]. *Pedahohika i psykholohiia*, 2. 41–46. [in Ukrainian].

3. Vaidych N. (2021) Pedagogichne sposterezhennia [Pedagogical observation]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Filolohiia*, 2. URL:<https://journals.maup.com.ua/index.php/philology/article/view/823/1339> [in Ukrainian].

4. Harmash O. (2019) Profesiina pidhotovka maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov yak pedagogichna problema [Professional Training of Future Foreign Language Teachers as a Pedagogical Problem]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy*. Vypusk 66. URL: <https://www.chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/66-2019/11.pdf> [in Ukrainian].

5. Hryn O. (2019) Pedagogichna praktyka u pidhotovtsi vchytelia inozemnoi movy: teoriia i praktyka [Pedagogical practice in foreign language teacher training: theory and practice.] *Visnyk pedagogichnykh nauk*. 4. 15–22 [in Ukrainian].

6. Diakiv S. V. (2017) Refleksiiia u profesiinii diialnosti maibutnoho vchytelia [Reflection in the professional activity of a future teacher]. *Profesiina pedahohika* 15(2). 78–85 [in Ukrainian].

7. Ivanova L. V. (2021) Orhanizatsiia pedagogichnoi praktyky: metodychnyi posibnyk [Organization of pedagogical practice: a methodological guide]. *Vyd-vo KhNPU*. 180 s. [in Ukrainian].

8. Klymenko T. V. (2022) Pedagogichne sposterezhennia: vydy ta funktsii [Pedagogical observation: types and functions]. *Naukovi zapysky NPU imeni M. P. Drahomanova*. 87. 34–42. [in Ukrainian].

9. Kozachuk I. M. (2019) Formuvannia profesiinoi kompetentnosti vchytelia inozemnoi movy u pedagogichnomu zakladi vyshchoi osvity [Formation of a Foreign Language Teacher's Professional Competence in a Pedagogical Higher Education Institution]. *Uman : VPTs «Vizavi»*. 2019. 172 s. [in Ukrainian].

10. Korolova I. (2019) Profesiina pidhotovka vchyteliv inozemnykh mov [Professional training of foreign language teachers]. *Lviv : LNU*. 2019. 300 s. [in Ukrainian].

11. Melnyk V. (2020) Pedagogichna praktyka yak chynnyk formuvannia profesiinoi kompetentnosti [Pedagogical practice as a factor in the formation of professional competence]. *Pedahohichna dumka*, 6. 59–66. [in Ukrainian].

12. Nikolaieva S. Yu. (2002) *Metodyka navchannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh* [Methods of teaching foreign languages in secondary schools]. *Kyiv : Lenvit*. 328 s. [in Ukrainian].

13. Savchuk O. V. (2021) Vykorystannia analitychnykh kart i shchodennykiv pid chas pedagogichnoi praktyky [Using analytical maps and diaries during pedagogical practice]. *Pedahohichna osvita*, 1. 12–18. [in Ukrainian].

14. Savchuk O. V. (2021) Praktychna pidhotovka maibutnoho vchytelia: suchasni vyklyky i napriamy rozvytku [Practical Training of Future Teachers: Current Challenges and Areas of Development]. *Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii*, 13. 11–16. [in Ukrainian].

15. Shevchenko M. V. (2018) Systematychne pedagogichne sposterezhennia yak zasib profesiinoho zrostannia [Systematic pedagogical observation as a means of professional growth]. *Visnyk osvity Ukrainy*, 7. 23–29. [in Ukrainian].

16. Profesiinyi standart «Vchytel zakladu zahalnoi serednoi osvity» [Professional Standard “Teacher of a General Secondary Education Institution”]. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/646-ilovepdf_merged.pdf [in Ukrainian].

17. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Strasbourg : Council of Europe, 2001. 273 s.